

AKREDITACIJA STUDIJSKIH PROGRAMA: ISKUSTVA U SLUČAJU UNIVERZITETA U TUZLI

ACCREDITATION OF STUDY PROGRAMS: EXPERIENCES IN CASE OF UNIVERSITY OF TUZLA

**Mensur Herić, Administrator za kvalitet Univerziteta
Univerzitet u Tuzli
Tuzla**

**Negra Mrkonjić, Administrator za kvalitet fakulteta
Univerzitet u Tuzli
Tuzla**

REZIME

Svrha rada je prikaz procesa akreditacije studijskih programa u kontekstu regulatornog okvira na području Tuzlanskog kantona. Pristup u radu se temelji na slučaju Univerziteta u Tuzli u oblasti akreditacije studijskih programa po modelu klastera. Kombinirajući sistem unutrašnjeg osiguranja kvaliteta koji rezultira samoevaluacijskim izvještajem sa procesom vanjskog osiguranja kvaliteta, Univerzitet u Tuzli ulaže napore kako bi u postupku akreditacije studijskih programa pokazao ispunjenost utvrđenih standarda i kriterija. Prihvatajući pristup kontinuiranog poboljšavanja, kroz naknadne aktivnosti po saznanju ishoda procesa akreditacije, Univerzitet doprinosi izgradnji evropski prepoznatljivog sistema kvaliteta visokog obrazovanja u Bosni i Hercegovini.

Ključne riječi: akreditacija studijskih programa, kvalitet, kontinuirano poboljšavanje

ABSTRACT

The purpose of the paper is to present the process of accreditation of study programs in the context of the regulatory framework in the Tuzla Canton. The approach in the paper is based on the case of the University of Tuzla in the field of accreditation of study programs according to the cluster model. Combining a system of internal quality assurance that results in a self-evaluation report with a process of external quality assurance, the University of Tuzla is making efforts to demonstrate the fulfillment of established standards and criteria in the process of accreditation of study programs. By adopting an approach of continuous improvement, through subsequent activities upon learning the outcome of the accreditation process, the University contributes to building a recognizable European quality system of higher education in Bosnia and Herzegovina.

Keywords: accreditation of study programs, quality, continuous improvement

1. UVOD

Kako bi inducirale poboljšanja u svim aspektima rada, visokoškolske ustanove ulažu napore u institucionalne i programske akreditacijske procese. Akreditacijski procesi, temeljeni na unutrašnjem i vanjskom osiguranju kvaliteta, mogu se posmatrati kao mehanizmi

garantovanja kvaliteta u akademskim i administrativnim procesima univerziteta. Pored toga, usljed rasta konkurencije u oblasti visokog obrazovanja, akreditacija se doživljava i kao nužnost da bi se ostalo relevantnim na tržištu visokog obrazovanja. Dodatno, akreditacija u visokom obrazovanju može biti i obavezna na osnovu propisa, posebno u slučaju u kojem vlada visoko obarzovanje tretira kao strateški bitno područje za razvoj društva.

Pristup u radu se temelji na iskustvima u procesima klsterske akreditacije studijskih programa u slučaju Univerziteta u Tuzli u periodu decembar 2022. – mart 2025. godine.

Rad je strukturiran iz sljedećih dijelova. Prvo se daje pregled literature s ciljem da se osvijetli uloga akreditacije, identifikovana u akademskim istraživanjima, u odnosu na težnje vezane za osiguravanje kvaliteta. Potom se prikazuje proces programske akreditacije prema regulatornom okviru aktuelnom u pravnom okruženju Univerziteta u Tuzli kako bi se stekao uvid u njegovu usklađenost sa procesima identifikovanim u akademskoj literaturi. Konačno, diskutuje se o zabilježenim empirijskim uvidima, lekcijama, izazovima i prilikama u procesima klsterske akreditacije studijskih programa iz perspektive Univerziteta u Tuzli.

2. PREGLED LITERATURE O AKREDITACIJI U VISOKOM OBRAZOVANJU

Akreditacija se može posmatrati kao postupak koji osigurava i garantuje da akreditirana ustanova ispunjava obavezne zahtjeve kvaliteta i osigurava ispunjenost standarda u odnosu na kriterije kao što su integritet i misija organizacije, razmišljanje usmjereno na budućnost, učinkovito i kvalitetno podučavanje, aktivan menadžment znanja i sl. [8]. Okviri za osiguravanje kvaliteta (ustanova, studijskih programa i polja studija) i nacionalni zakoni obezbjeđuju smjernice za proces kvaliteta [7]. U tom smislu, ESG služi kao zajednička osnova za ocjenu kvaliteta i akreditaciju visokoškolskih ustanova u Evropi. U smislu pokretanja postupaka kontinuiranog poboljšavanja, u [16] se ističe moćan alat samovrednovanja temeljen na EFQM modelu izvrsnosti, posebno u uslovima pooštrene konkurencije među univerzitetima i rasta svijesti kod studenata da su oni u ulozi kupaca koji zahtijevaju vrijednost za svoj novac. Slično, EFQM model izvrsnosti se posmatra u [3] kao alat samovrednovanja kako bi se identifikovale slabosti u performansama s fokusom na otkrivanje sržnih uzroka kako bi se pokrenuli mehanizmi poboljšavanja na putu dostizanja postavljenih ciljeva. Empirijska zapažanja o programskoj akreditaciji u Donjoj Saksoniji su razmatrana u [15], pri čemu se naglašava da bi auditi kvaliteta trebali imati dvojaku svrhu: osiguranje odgovornosti i osiguranje smjernica visokoškolskim ustanovama za poboljšanje njihovih metoda osiguravanja kvaliteta. Iz perspektive studenata, u postupcima programske akreditacije istaknuta su neka od najznačajnijih kršenja kriterija kvaliteta: nerealistična radna opterećenja, neizvodivi zahtjevi studija, manjak ispita orijentisanih na kompetencije i sl. Akreditacioni proces, koji se tipično sastoji od samoevaluacije institucije/programa, posjete na licu mjesta eksternih stručnjaka i odluke akreditacionog tijela o ishodu procesa, u [4] se posmatra kao skup zahtjeva usmjernih na otkrivanje koliko dobro obrazovni elementi ustanove rade zajedno kako bi ispunili potrebe svih studenata, pri čemu se ističe značaj učenja studenata orijentisanog ka postizanju ishoda učenja. Kritički pogled na akreditaciju u visokom obrazovanju daje se u [11], uz navođenje određenih sumnji i zamjerki poput gubitka kontrole univerziteta nad studijskim programima, ponašanje u kojem dominira povinovanje, problem ritualističkih ponašanja i promjena, pri čemu izostaje stvarna promjena i sl. U [13] se daje prikaz iskustava iz postupaka programske akreditacije u Portugalu u odnosu na tri dimenzije kvaliteta: akademski kvalitet, administrativni kvalitet i kvalitet odnosa, pri čemu se kao prelomni trenutak navodi odluka vlade da angažuje ENQA-u za ocjenu sistema kvaliteta 2005. godine. Širenje programa osiguravanja kvaliteta se u [1] dovodi u vezu sa rastom autonomije univerziteta, usljed čega su vlade osjetile potrebu da sa distance upravljaju univerzitetima. Akreditacija programa kao simbol kvaliteta se u [9] konceptualizira na modelu

TQM, te se slično [4] ističe značaj ishoda učenja. Za razliku od [13], kvalitet u visokom obrazovanju se u [5] posmatra u odnosu na pet dimenzija: izvrsnost, perfekcija (konzistentnost), prikladnost za svrhu, vrijednost za novac i transformacija. Prikaz akreditacionih procesa u SAD se daje u [6], gdje se naglašava da se akreditacija smatra pouzdanim autoritetom akademskog kvaliteta kojeg federalna i državne vlade respektuju prilikom odobravanja fondova za ustanove i studente. U kontekstu rasta društvene potražnje za visokim obrazovanjem u [12] se akreditacija prikazuje kao jedan od mehanizama osiguravanja kvaliteta sa potencijalnim pozitivnim osobinama (način diferenciranja među mnoštvom ponuđača visokog obrazovanja), ali i poteškoćama koje se odnose na problem mjerenja kvaliteta. U [14] se prikazuju ishodi akreditacijskih procesa u Italiji u kojima je ustanovljena jaka korelacija između tehničkih/inženjerskih studijskih programa i dobrih rezultata osiguravanja kvaliteta, uz isticanje kritike šemama akreditiranja zato što im je pažnja sklznula sa praksi kvaliteta na formalna pravila i rutine, između ostalog. Polazeći od teorije signaliziranja, a fokusirajući se na poslovne škole u [2] se akreditacije posmatraju kao signal kvaliteta, kredibiliteta i pouzdanosti, pri čemu se stavlja naglasak na perspektivu poslodavaca za koje je ustanovljeno da imaju slabu svijest o međunarodnim akreditacijama u Australiji.

3. PROCES AKREDITACIJE STUDIJSKIH PROGRAMA NA PODRUČJU TUZLANSKOG KANTONA

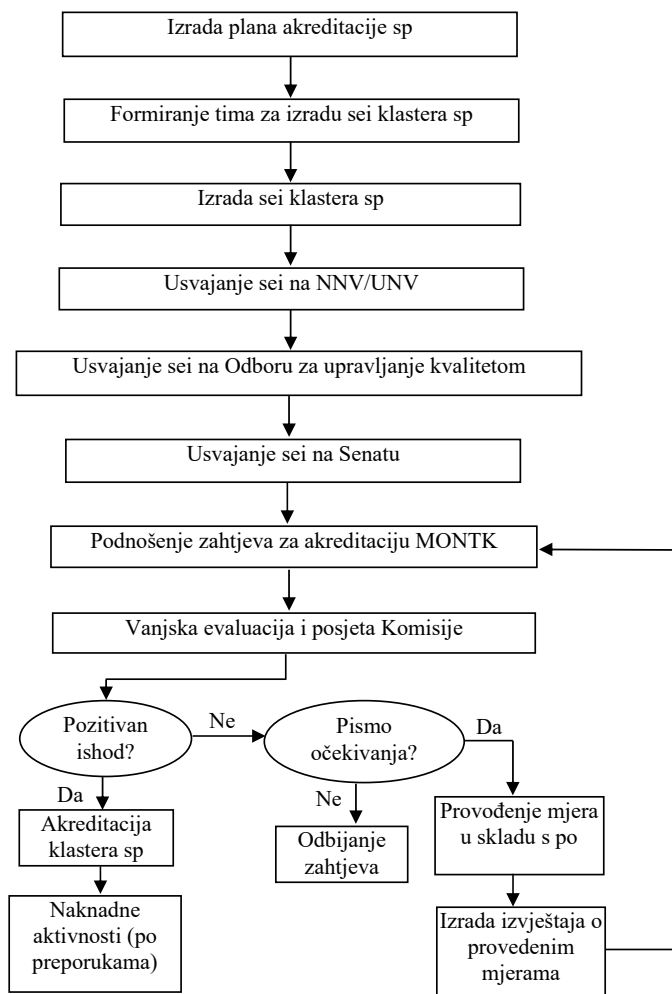
Na području Tuzlanskog kantona procesi institucionalne i programske akreditacije su uređeni Pravilnikom o postupku akreditacije visokoškolskih ustanova i studijskih programa [11]. U akreditacionom periodu 2021. – 2026. godina Univerzitet u Tuzli se opredijelio za klusterski model programske akreditacije. Okvirne faze kroz koje prolaze klasteri studijskih programa mogu se prikazati kao na Slici 1. U skladu s Pravilnikom, u procesu akreditacije studijskih programa učestvuju visokoškolska ustanova, Ministarstvo obrazovanja i nauke Tuzlanskog kantona (MONTK), Agencija za razvoj visokog obrazovanja i osiguranje kvaliteta Bosne i Hercegovine (HEA BiH) i Komisija za provođenje vanjske evaluacije. Evaluacija studijskih programa u klasteru se vrši u odnosu na kriterije koji su sadržani u Odluci o kriterijima za akreditaciju studijskih programa I i II ciklusa studija u Bosni i Hercegovini [10]. U dijelu procesa koji se odnosi na vanjsku evaluaciju, Komisija opisno ocjenjuje ispunjenost svakog kriterija ocjenama: (a) potpuno ispunjen, (b) znatno ispunjen, (c) djelimično ispunjen i (d) neispunjen. Na osnovu ocjena ispunjenosti kriterija, dolazi se do ishoda akreditacionog postupka na način prikazan u Tabeli 1.

Tabela 1. Mogući ishodi postupka akreditacije studijskih programa

Ishod akreditacije	Uslov
Akreditacija studijskog programa	Svi kriteriji ocijenjeni kao potpuno ili znatno ispunjeni
Pismo očekivanja	Više od polovine kriterija je ocijenjeno kao potpuno ili znatno ispunjeno, a svi ostali kao djelimično ispunjeni
Odbijanje zahtjeva za akreditaciju	Najmanje jedan kriterij je ocijenjen kao neispunjen ili više od polovine kriterija je ocijenjeno kao djelimično ispunjeno

Komisija za provođenje vanjske evaluacije konsenzusom donosi mišljenje o ishodu akreditacije. Na osnovu mišljenja Komisije, HEA BiH donosi preporuku o ishodu akreditacije koju slijedi MONTK u svom rješenju o ishodu akreditacije.

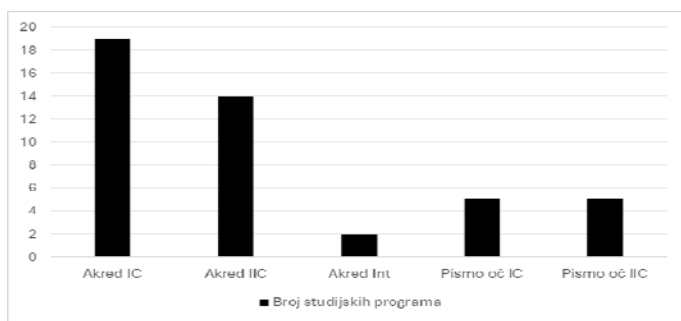
Ovako postavljani proces programske akreditacije po svrsi, sudionicima i fazama reflektira akreditacijske procese identifikovane u prethodnom dijelu u kojem su istaknuta iskustva akreditiranja u visokom obrazovanju u različitim državama.

Slika 1. Proces akreditacije studijskih programa

4. DISKUSIJA REZULTATA AKREDITACIJE STUDIJSKIH PROGRAMA U SLUČAJU UNIVERZITETA U TUZLI

U periodu od decembra 2022. do marta 2025. godine na Univerzitetu u Tuzli su okončani postupci akreditacije za 10 klastera studijskih programa u kojima se nalazilo 45 studijskih programa (24 studijska programa I ciklusa, 2 studijska programa integrisanog studija I i II ciklusa i 19 studijskih programa II ciklusa). Od navedenih 10 klastera studijskih programa, 8 klastera ostvarilo je najpovoljniji ishod (akreditacija studijskih programa), dok su dva klastera ostvarili ishod pismo očekivanja, sa dodijeljenim rokom od dvije godine za otklanjanje uočenih nedostataka prije ponovnog podnošenja zahtjeva za akreditaciju MONTK. Na Slici 2 prikazana je distribucija ishoda akreditacijskih procesa prema studijskim programima posmatranim po ciklusima studija. Od obuhvaćenih 45 studijskih programa, 35 (78%) je postiglo najpovoljniji ishod (akreditacija studijskog programa), dok je preostalih 10 (22%) studijskih programa postiglo ishod pismo očekivanja.

Slika 2. Ishodi akreditacije studijskih programa

Kriteriji koji su se pokazali posebno izazovnim u posmatranom periodu i zbog kojih je 10 studijskih programa dobilo pismo očekivanja su: kriterij 5 – Ljudski potencijali, kriterij 6 – Resursi i finansiranje, kriterij 9 – Kontinuirano praćenje, periodična evaluacija i revizija studijskih programa i kriterij 10 – Mobilnost akademskog osoblja i studenata. Suprotno, kriteriji koji su se pokazali kao najbolje ispunjeni u posmatranom periodu bili su kriterij 3 – Učenje, poučavanje i vrednovanje usmjereni na studenta i kriterij 4 – Upis i napredovanje studenata, priznavanje i certificiranje. Pored toga, zajednički izazov za studijske programe II ciklusa studija koji je objelodanjen u postupcima izrade samoevaluacijskih izvještaja odnosio se na značajne diskontinuitete u upisu novih studenata. Kao posljedica zahtjeva akreditacionih kriterija, određene teme su dobile povećanu pažnju kao što su: radno opterećenje studenata, ishodi učenja, digitalizacija, ažuriranje univerzitetskih akata, kreiranje rješenja za fakultet/akademiju na osnovu postojećeg/ažuriranog pristupa na razini univerziteta, saradnja sa okruženjem, internacionalizacija i sl.

5. ZAKLJUČAK

U pravnom okruženju u kojem djeluje Univerzitet u Tuzli, institucionalna akreditacija i akreditacija studijskih programa pri HEA BiH su obavezne za visokoškolske institucije. Pored toga, kako bi se mogla pojačati prepoznatljivost studijskih programa, Univerzitet u Statutu omogućuje i međunarodnu akreditaciju, što je iskoristio Ekonomski fakultet za studijski program I ciklusa Menadžment u Turizmu (TedQual certifikat).

Proces programske akreditacije na Univerzitetu u Tuzli je radno intenzivan, što je u skladu sa zapažanjima istaknutim u akademskoj literaturi. Iako iz velikog radnog opterećenja povezanog sa procesom akreditacije proizilazi težnja da se smislenost procesa dovodi pod znak pitanja, činjenica je da su procesi programske akreditacije otvorili značajna pitanja kvaliteta studijskih programa, kao što su radno opterećenje studenata, ishodi učenja, digitalizacija, internacionalizacija, raspoloživi resursi kao podrška učesnicima u realizaciji studijskog programa, saradnja sa okruženjem i sl. Pored toga, aktualizirana su pitanja vezano za održivost studijskih programa, posebno u kontekstu značajnih diskontinuiteta u upisu novih studenata na studijske programe drugog ciklusa. Usljed otvaranja pitanja koja su neugodna za zadržavanje ustaljenog načina rada, primjetna je sklonost da se vrijednost procesa akreditacije relativizira. Ipak, zakonska obaveznost procesa uparena sa preporukama vanjske komisije stručnjaka pokazuje se kao izvor velikih mogućnosti poboljšavanja kvaliteta studijskih programa. Pored toga što se mogu posmatrati kroz prizmu obaveznosti/dobrovoljnosti i u vezi s tim u kontekstu zadovoljavanja formalnih zahtjeva, akreditacijski procesi se mogu koristiti kao mehanizam diferenciranja studijskog programa pokretanjem ciklusa poboljšavanja dimenzija kvaliteta pažljivim osmišljavanjem djelovanja po prijemu preporuka komisije vanjskih stručnjaka. Iskustva na Univerzitetu u Tuzli pokazuju da vanjski faktor obezbjeđuje značajan impuls za unutrašnje napore osiguravanja i poboljšavanja kvaliteta studijskih programa.

6. REFERENCE

- [1] Andreani, M.; Russo, D.; Salini, S.; Turri, M.: Shadows over accreditation in higher education: some quantitative evidence, *Higher education*, Vol. 79, 2020, pp. 691-709.
- [2] Attree, K.; Neher, A.; Xie, G.: Are accreditation signals being recognised? Business professionals' awareness and views on accredited university business programmes, *Studies in higher education*, 2025, pp. 1-22.
- [3] Blackmore, J.; Douglas, A.: Towards a "better" university: the use of the EFQM Model in a UK higher education institution, *Asian journal on quality*, Vol. 4, No. 2, 2003, pp. 1-15.
- [4] Brahim, T.; Sarirete, A.; Ibrahim, R. M.: The impact of accreditation on student learning outcomes, *International journal of knowledge society research (IJKSR)*, Vol. 7, No. 4, 2016, pp. 51-62.
- [5] Duarte, N., Vardasca, R.: Literature review of accreditation systems in higher education, *Education sciences*, Vol. 13, No. 6, 2023, pp. 582-600.
- [6] Eaton, J. S.: An overview of US accreditation, Council for higher education accreditation, 2015.
- [7] Jansens, L.; Kuppens, T.; Mula, I.; Stanistiene, E.; Zimmermann, A.B.: Do European quality assurance frameworks support integration of transformative learning for sustainable development in higher education?, *International journal of sustainability in higher education*, ISSN 1467-6370, Vol. 23, No. 8, 2022, pp. 148-173.
- [8] Makhoul, S.A.: Higher education accreditation, quality assurance and their impact to teaching and learning enhancement, *Journal of economic and administrative sciences*, ISSN 2054-6238, Vol. 35, No. 4, 2019, pp. 235-250.
- [9] Nevins-Bennett, C.: The Impact of programme accreditation on faculty quality within a community college in a small island developing state, *British journal of education*, ISSN 2054-6351, Vol. 13, No. 1, 2025, pp. 22-48.
- [10] Odluka o kriterijima za akreditaciju studijskih programa prvog i drugog ciklusa studija u Bosni i Hercegovini, *Službeni glasnik BiH*, 47/17.
- [11] Pravilnik o postupku akreditacije visokoškolskih ustanova i studijskih programa, *Ministarstvo obrazovanja i nauke Tuzlanskog kantona*, 2022.
- [12] Romanowski, M. H.: The idolatry of accreditation in higher education: enhancing our understanding, *Quality in higher education*, ISSN 1353-8322, Vol. 28, No. 2, 2022, pp. 153-167.
- [13] Sanyal, B. C.; Martin, M.: Quality assurance and the role of accreditation: An overview, Report: Higher education in the world 2007: Accreditation for quality assurance: What is at stake?, 2007.
- [14] Sin, C.; Tavares, O.; Amaral, A.: The impact of programme accreditation on Portuguese higher education provision, *Assessment & evaluation in higher education*, Vol. 42, No. 6, 2016, pp. 860-871.
- [15] Stura, I.; Gentile, T.; Migliaretti, G.; Vesce, E.: Accreditation in higher education: Does disciplinary matter?, *Studies in educational evaluation*, Vol. 63, 2019, pp. 41-47.
- [16] Suchanek, J.; Pietzonka, M.; Künzel, R.; Futterer, T.: The impact of accreditation on the reform of study programmes in Germany, *Higher education management and policy*, ISSN 1682-3451, Vol. 24, No. 1, 2012, pp. 1-24.
- [17] Zink, J.K.; Voss, W.: The new EFQM excellence model and its impact on higher education institutions, *Proceedings of the TQM for higher education institutions conference: Higher education institutions and the issue of total quality*, Verona, Vol. 30, No. 31, 1999, pp. 241-55.